

УДК 342.95(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2025.25>**Р. М. Труба**

доктор філософії в галузі права, докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

orcid.org/0009-0003-0971-8350

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розкрито зміст ключових завдань забезпечення національної безпеки. Ключовими завданнями забезпечення національної безпеки запропоновано розуміти сукупність цілеспрямованих дій та стратегій, які реалізуються суб'єктами забезпечення національної безпеки з метою виявлення, попередження, нейтралізації та ліквідації загроз національним інтересам, суверенітету, територіальній цілісності та сталому розвитку держави. Завдання забезпечення національної безпеки визначають стратегічні напрями розвитку держави, забезпечують правову визначеність та уможливають стабільне функціонування держави, сприяючи соціальній згуртованості й підвищуючи спроможність країни протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Без чіткого окреслення та реалізації цих завдань неможливо досягти високого рівня національної безпеки, необхідного для сталого розвитку України. До основних завдань забезпечення національної безпеки віднесено такі завдання: по-перше, комплекс завдань з формування нормативно-правової основи функціонування правового режиму забезпечення національної безпеки. По-друге, комплекс завдань, спрямованих на формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, що передбачає: розробку системної, послідовної та обґрунтованої державної політики у сфері національної безпеки; створення умов для реалізації політики забезпечення національної безпеки та її практичного втілення тощо. По-третє, комплекс завдань, спрямованих на інституційне забезпечення національної безпеки. По-четверте, комплекс завдань, спрямованих на здійснення публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема: розробка ефективної системи ухвалення рішень, спрямованої на забезпечення національної безпеки; створення дієвих систем координації та взаємодії між різними суб'єктами забезпечення національної безпеки. По-п'яте, комплекс завдань, спрямованих на створення, організацію та реалізацію комплексних заходів забезпечення національної безпеки, зокрема: розвиток і вдосконалення політичних, економічних, соціальних, військових та інших засобів забезпечення національної безпеки. По-шосте, комплекс завдань, спрямованих на попередження та реагування на потенційні й реальні ризики національної безпеки. У висновках до статті узагальнено результати наукової розвідки.

Ключові слова: забезпечення національної безпеки, завдання, напрями діяльності, національна безпека, публічне адміністрування.

Truba R. M. THE MAIN TASKS OF ENSURING NATIONAL SECURITY

The article is devoted to clarifying the content of the key tasks involved in ensuring national security. It proposes understanding these key tasks as a set of targeted actions and strategies implemented by the actors responsible for national security. The aim is to identify, prevent, neutralize, and eliminate threats to national interests, sovereignty, territorial integrity, and the sustainable development of the state as a whole. These tasks determine the strategic directions of state development, provide legal certainty, and allow for the stable functioning of the state. They promote social cohesion and increase the country's ability to resist internal and external threats. Without a clear definition and implementation of these tasks, achieving the high level of national security necessary for Ukraine's sustainable development is impossible. The main tasks of ensuring national security include: formation of the normative and legal basis (developing the legal framework for the functioning of the legal regime that ensures national security); formation and implementation of state policy (crafting and enacting policies in the field of national security); institutional provision of national security (establishing and maintaining an effective system of public administration in national security); creating actors and systems for ensuring national security and defense; and continuously improving their legal status); public administration in national security (developing an effective decision-making system aimed at ensuring national security); creating efficient systems of coordination and interaction among different actors responsible for national security); comprehensive measures to ensure national security (creating, organizing, and implementing comprehensive measures, particularly the development and improvement of political, economic, social, military, and other means of ensuring national security); prevention and response to risks (aiming at preventing and responding to potential and real risks to national security). The article's conclusions summarize the results of the scientific research.

Key words: ensuring national security, tasks, areas of activity, national security, public administration.

Постановка питання. Національна безпека є основоположним фактором сталого розвитку України як сучасної європейської держави. Це обумовлено тим, що саме національна безпека створює такі умови суспільного буття, за яких загрози правопорядку, державі як системі органів влади, а також суспільству та громадянам або відсутні, або мінімізовані. Таким чином, національна безпека і процеси її забезпечення відіграють ключову роль у вирішенні низки актуальних соці-

ально-економічних завдань, захисті суверенітету держави, реалізації пріоритетних національних проєктів і зміцненні міжнародних позицій країни. Саме через перспективу національної безпеки створюються необхідні умови для забезпечення стабільності людиноцентричного розвитку держави, а також її спроможності підтримувати соціальне партнерство, громадянський мир і національну злагоду. Без цих складників неможливо уявити повноцінного розвитку ані особистості, ані суспіль-

ства, ані подальшого державотворення України як сучасної демократичної, правової та соціальної держави. Отже, можемо дійти висновку, що загальом забезпечення національної безпеки – це вияв забезпечувальної діяльності, у межах якої вирішується комплекс безпекових завдань. Причому поточні загрози національній безпеці України обумовили потребу перегляду сучасної доктрини забезпечення національної безпеки, одним з ключових концептуальних компонентів якої є завдання забезпечення національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст завдань забезпечення національної безпеки вже був предметом дослідження багатьох українських учених, серед яких: О. П. Баранов, О. В. Зюзя, В. О. Котляров, О. І. Курило, О. В. Нестеренко, В. А. Соколов, Р. С. Троцький, М. М. Шевченко та ін. Наукові напрацювання цих та інших учених становитимуть теоретичну основу для актуалізації та систематизації наукової думки стосовно сутності завдань забезпечення національної безпеки, беручи до уваги сучасний зміст поняття «національна безпека», поточні кризові явища у сфері національної безпеки України.

Отже, метою статті є уточнення змісту ключових завдань забезпечення національної безпеки. Для досягнення цієї мети слід виконати такі завдання: 1) окреслити практичне значення розуміння основних завдань забезпечення національної безпеки; 2) з'ясувати основні групи завдань забезпечення національної безпеки та проаналізувати їх зміст; 3) узагальнити результати наукової розвідки та сформулювати комплексне визначення поняття «завдання забезпечення національної безпеки».

Виклад основного матеріалу. Національна безпека як складне системне явище на сьогодні охоплює різні сфери її об'єктивного вираження, зокрема військово, економічну, продовольчу, інформаційну, соціально-політичну, екологічну, культурно-моральну тощо. Водночас попри те, що в умовах поточної повномасштабної війни основна увага приділяється зміцненню військово-стратегічного потенціалу країни для забезпечення національної безпеки, важливо розуміти, що зусилля суб'єктів забезпечення національної безпеки повинні відповідати сучасним підходам до цього питання. В означеному контексті необхідно враховувати, що національна безпека не повинна обмежуватися лише нарощуванням військово-стратегічного потенціалу та економічної складової, оскільки це дозволяє максимізувати обороноздатність країни, але недостатньо для комплексного забезпечення безпеки. У зв'язку з цим сучасне розуміння національної безпеки вимагає, щоб діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки була спрямована також на захист, охорону та відновлення інших важливих

невійськових аспектів. Таким чином, ефективність їх діяльності залежить не лише від зміцнення військово-стратегічного потенціалу або прискорення соціально-економічного розвитку, а й від своєчасного вирішення таких питань, як соціально-економічна стабільність, інформаційна безпека, культурний та політичний захист, ігнорування яких може використовуватися агресором для послаблення України, що є неприпустимим. Отже, ключове значення в цьому питанні має своєчасне усунення суперечностей між суспільством і державою, а також здатність суб'єктів національної безпеки динамічно реагувати на зміни матеріальних і нематеріальних потреб суспільства. Рішення цих та інших завдань забезпечення національної безпеки стає основою сталого розвитку суспільства, який є наріжним каменем національної безпеки. У цьому контексті важливо визначити актуальні завдання забезпечення національної безпеки України відповідно до сучасного розуміння цього поняття.

З огляду на позиції учених стосовно завдань забезпечення національної безпеки та суб'єктів, які забезпечують національну безпеку [див., напр.: 1, с. 60–65; 2, с. 83–95; 3, с. 225–231; 4, с. 208–209; 5, с. 89–94; 6, с. 56–60; 7, с. 14–24], доходимо думки, що основними завданнями забезпечення національної безпеки за сучасних умов державотворення України є такі завдання:

1) комплекс завдань із формування нормативно-правової основи функціонування правового режиму забезпечення національної безпеки, зокрема:

– безпосередня розробка цілісної нормативно-правової бази адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки, у межах якої створюються та приймаються нормативно-правові акти, які регулюють і цілісно спрямовують (на досягнення мети) діяльність суб'єктів у сфері національної безпеки, а також у сфері забезпечення цієї безпеки. Отже, виконання цього завдання передбачає: розробку та затвердження концептуально-стратегічних і програмних актів у сфері національної безпеки; розробку і прийняття законодавчих та підзаконних актів, які вирішують проблеми національної безпеки, попереджають виникнення загроз та відновлюють національну безпеку; встановлюють чіткі правила та стандарти щодо реалізації концептуально-стратегічних актів у цій сфері, а також передбачають організацію інституційної основи забезпечення національної безпеки;

– постійний науково обґрунтований моніторинг ефективності нормативно-правової основи режиму забезпечення національної безпеки та її відповідності Основному Закону України, міжнародно-правовим зобов'язанням України і фактичним обставинам, що визначають стан національ-

ної безпеки. Слід мати на увазі, що законодавство у сфері національної безпеки є відносно стабільним, адже забезпечує правове підґрунтя для існування держави і суспільства, яке відповідає критеріям безпеки. Водночас слід пам'ятати, що безпека є відносним поняттям, яке залежить від заходів, спрямованих на попередження і ліквідацію безпекових ризиків. Ураховуючи, що забезпечення національної безпеки досягається діями та рішеннями, які відповідають ч. 2 ст. 19 Конституції України, законодавство, яке регулює підстави, умови і порядок забезпечення національної безпеки, повинно відповідати меті й завданням цієї сфери публічно-правових відносин. Варто зазначити, що моніторинг достатності законодавства у сфері забезпечення національної безпеки в широкому значенні є частиною діяльності із забезпечення безпеки, що включає як суб'єктів владних повноважень, так і суб'єктів громадянського суспільства;

- удосконалення нормативно-правової основи режиму забезпечення національної безпеки, що передбачає: оновлення нормативно-правової основи шляхом внесення змін до чинних актів або їх скасування; проведення комплексного аналізу наукових позицій вітчизняних і зарубіжних науковців щодо проблематики нормативно-правового забезпечення національної безпеки та врахування цих позицій під час процесу правотворення; забезпечення адекватності нормативно-правової основи режиму забезпечення національної безпеки з потребами національної безпеки;

- розмежування на нормативно-правовому рівні особливих правових статусів суб'єктів, що мають загальний адміністративно-правовий статус суб'єкта забезпечення національної безпеки, зокрема в частині їх компетенційного блоку правового статусу;

- забезпечення правової визначеності як основоположної основи панування права, що є ключовою умовою належного забезпечення національної безпеки у правовій і демократичній державі, що орієнтується на європейські та євроатлантичні стандарти в процесі свого державотворення. Слід констатувати, що реалізація цього завдання виражається в діяльності, спрямованій на формування нормативно-правової та інституційної основи, що є зрозумілою та передбачуваною і включає набір правил, якими можуть керуватися суб'єкти у сфері національної безпеки;

2) комплекс завдань, спрямованих на формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки. Ураховуючи позиції науковців щодо змісту політики національної безпеки та її забезпечення, можна дійти висновку, що це комплексне завдання передбачає:

- розроблення системної (узгодженої в структурі та з принципами права й нормами законо-

давства), послідовної та обґрунтованої державної політики у сфері національної безпеки України. Виконання цього завдання включає передусім розроблення послідовної та продуманої політики національної безпеки, яка досягається, зокрема, шляхом: проведення критичного аналізу наявних і потенційних ризиків у сфері національної безпеки, стратегічного аналізу пріоритетів безпеки та моделювання ключових напрямів їх захисту; складання концепції національної безпеки, яка визначає основні принципи діяльності в цій сфері, її мету, завдання, обов'язки суб'єктів громадянського суспільства, шляхи вдосконалення адміністративно-правового режиму в контексті безпекових викликів; розробку та прийняття комплексного концептуально-стратегічного акта, у якому зазначені цілі та стратегії досягнення національної безпеки з урахуванням прийнятої концепції; забезпечення узгодженості політики держави в різних сферах з метою та завданнями політики забезпечення національної безпеки;

- створення умов для реалізації політики забезпечення національної безпеки та її практичного втілення, що включає перетворення цілей і завдань, сформульованих у концепції та стратегії національної безпеки, у реальні практичні заходи для захисту національних інтересів у сфері безпеки. Виконання цього завдання передбачає розробку та затвердження планів дій для поступової реалізації стратегії; формування фінансової, кадрової, матеріально-технічної та інформаційної бази для реалізації стратегії, а також розподіл відповідних ресурсів; створення і підтримку механізму моніторингу реалізації стратегії з метою відповідності поточним та потенційним загрозам і викликам національної безпеки;

- систематична контрольно-наглядова діяльність щодо формування і реалізації політики національної безпеки, спрямована на: періодичне та своєчасне оцінювання ефективності режиму забезпечення національної безпеки і процесів його вдосконалення для запобігання викликам і ризикам, що стосуються соціальної, технологічної та геополітичної безпеки; отримання та аналіз інформації від науковців, експертів, суб'єктів громадянського суспільства та міжнародних організацій щодо достатності адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки; визначення ключових напрямків і методів підсилення національної безпеки, узгоджених із результатами контрольно-наглядової діяльності;

- обґрунтування політики забезпечення національної безпеки та її коригування, що включає: чітке та аргументоване визначення мотивів, на основі яких створюються умови для функціонування адміністративно-правового режиму національної безпеки та приймаються політичні рішення;

ня в цій сфері; забезпечення зв'язку політики національної безпеки з іншими національними інтересами; забезпечення активної участі суб'єктів громадянського суспільства у плануванні, організації та реалізації політики забезпечення національної безпеки;

– визначення напрямів, форм і засобів ефективного захисту публічних інтересів у політиці національної безпеки, включаючи територіальну цілісність, економічне зростання та сталий розвиток, а також окреслення кола суб'єктів, відповідальних за виконання завдань забезпечення національної безпеки на національному та міжнародному рівнях;

3) комплекс завдань, спрямованих на інституційне забезпечення національної безпеки. Наявні наукові позиції стосовно сутності інституційного забезпечення національної безпеки, яке ще перебуває в процесі свого формування [див., напр.: 8, с. 113–117; 9, с. 188–192], дають змогу дійти висновку, що виокремлене комплексне завдання полягає в таких цільових завданнях:

– створення та забезпечення ефективної системи публічного адміністрування у сфері національної безпеки, що є широким за своїм змістом завданням, яке включає, зокрема: оцінювання достатності системи суб'єктів національної безпеки, їх адміністративно-правового статусу та умов реалізації їх правового статусу; моделювання ефективної системи публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки (створення планів удосконалення адміністрування у сфері безпеки, оптимізація управлінської системи на основі критеріїв своєчасного реагування на виклики тощо); забезпечення ефективного розподілу ресурсів, спрямованих на забезпечення національної безпеки;

– створення суб'єктів і систем забезпечення національної безпеки й оборони, а також постійне вдосконалення їх правового статусу, напрямів, форм і засобів їх діяльності;

– створення та забезпечення функціонування міжвідомчих координаційних механізмів між суб'єктами національної безпеки, зокрема шляхом розвитку механізмів співпраці органів публічної служби із суб'єктами громадянського суспільства для забезпечення демократизації цієї сфери; моделювання міжвідомчих взаємодій і протоколів, що покращують координаційні навички персоналу органів публічної служби;

– впровадження інноваційної технологічної інтеграції у сфері публічного адміністрування національної безпеки, зокрема шляхом інвестування в передові технології для ефективного збору, обробки та розшифровування розвідувальних даних, забезпечення безпечної комунікації суб'єктів національної безпеки, а також зміцнення кібербезпеки держави; інтеграція штучного

інтелекту в процесі прийняття рішень, з урахуванням прав і свобод громадян тощо;

– організація та впровадження ефективної кадрової політики в колективних суб'єктах, що забезпечують національну безпеку;

4) комплекс завдань, спрямованих на здійснення публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки, основними з яких є такі завдання:

– розроблення ефективної системи ухвалення рішень, спрямованої на забезпечення національної безпеки. Це завдання передбачає, зокрема, сприяння своєчасності та обґрунтованості процесів прийняття рішень суб'єктами, які залучені до діяльності із забезпечення національної безпеки, а також накопичення, зберігання, оптимальний розподіл і використання ресурсів відповідно до стратегічних цілей забезпечення національної безпеки;

– створення дієвих систем координації та взаємодії між різними суб'єктами національної безпеки з метою посилення загальної спроможності та ефективності їх дій для забезпечення національної безпеки;

– формування і розвиток культурного та ідейного підґрунтя для здійснення ефективного публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки;

5) комплекс завдань, спрямованих на створення, організацію та реалізацію комплексних заходів забезпечення національної безпеки. На основі аналізу різних наукових позицій щодо сучасних заходів забезпечення національної безпеки [див., напр.: 10, с. 266–272; 11, с. 49–55; 12] можна дійти висновку, що виокремлений комплекс завдань охоплює такі завдання:

– розвиток і реформування політичних засобів забезпечення національної безпеки шляхом гармонізації стратегічної політики у сфері національної безпеки з її цілями та ключовими завданнями, а також забезпечення її адаптивності для швидкого реагування на реальні та потенційні загрози безпеці;

– удосконалення економічних засобів забезпечення національної безпеки через мобілізацію економічних ресурсів для підтримки програм і ініціатив у сфері забезпечення безпеки та забезпечення стабільного фінансування процесів, що мають вирішальне значення для підтримки національної безпеки;

– розвиток соціальних механізмів забезпечення національної безпеки шляхом підвищення рівня інформованості громадськості про актуальні питання національної безпеки та підтримки соціальної згуртованості, заснованої на колективній відданості меті забезпечення безпеки;

– удосконалення військових інструментів забезпечення національної безпеки через підви-

щення обороноздатності держави та інтеграцію новітніх технологічних досягнень для забезпечення національної безпеки у військовій сфері;

– розвиток та оптимізація науково-технічних засобів забезпечення національної безпеки через підтримку інновацій у сфері науково-технічного забезпечення, зокрема кібербезпеки, з метою підвищення здатності протистояти сучасним загрозам у кіберпросторі;

б) комплекс завдань, спрямованих на попередження та реагування на потенційні й реальні ризики національної безпеки, а саме:

– запобігання потенційним і реальним ризикам національної безпеки через організацію та впровадження профілактичних заходів, а також реалізацію превентивних програм, спрямованих на зменшення ймовірності виникнення загроз і ризиків для національної безпеки;

– виявлення потенційних і реальних ризиків національної безпеки шляхом їх ранньої ідентифікації, що дозволяє уникнути їх посилення, а також через організацію системи моніторингу для виявлення відхилень від норми безпеки у сфері забезпечення національної безпеки;

– ліквідація або мінімізація негативних ефектів від потенційних і реальних ризиків (загроз) національної безпеки;

– своєчасне й ефективне реагування на потенційні та реальні загрози національній безпеці через оперативну мінімізацію їхнього впливу на життєво важливі інтереси держави, суспільства та індивіда, а також використання адаптивних стратегій забезпечення національної безпеки, які враховують специфіку кожного окремого ризику чи загрози.

Висновки. З огляду на викладене вище, слід зауважити, що завданнями забезпечення національної безпеки слід розуміти сукупність цілеспрямованих дій та стратегій, які реалізуються суб'єктами забезпечення національної безпеки з метою виявлення, попередження, нейтралізації та ліквідації загроз національним інтересам, суверенітету, територіальній цілісності та сталому розвитку держави. Сутність цих завдань полягає у створенні системних умов для захисту життєво важливих інтересів індивіда, суспільства та держави, що закономірно, адже ці завдання охоплюють широкий спектр дій: від формування нормативно-правової бази та державної політики до інституційного забезпечення і оперативного реагування на безпекові загрози. Таким чином, завдання забезпечення національної безпеки: по-перше, слугують фундаментом для формування завдань діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також її реалізації, зокрема координації діяльності всіх суб'єктів забезпечення безпеки, сприя-

ючи узгодженості їхніх дій та ефективному використанню ресурсів, які використовуються задля досягнення мети забезпечення національної безпеки. По-друге, завдання забезпечення національної безпеки визначають стратегічні напрями розвитку держави, забезпечують правову визначеність і стабільність функціонування держави, сприяють соціальній згуртованості та підвищують спроможність країни протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Без чіткого окреслення та реалізації цих завдань неможливо досягти високого рівня національної безпеки, необхідного для сталого розвитку України.

Література

1. Баранов О. П. Передумови створення Державної спеціальної служби транспорту та її завдання в системі національної безпеки України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. Вип. 3. С. 60–65.
2. Зюзя О. В. Функції та завдання системи забезпечення державної безпеки України в сучасних умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. *Вісник НАДУ. Серія: Державне управління*. 2020. № 2 (97). С. 83–95.
3. Котляров В. О. Особливості державної системи стратегічного планування національної безпеки в умовах інформатизації суспільства. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 4. С. 225–231. doi:10.36887/2415-8453-2022-4-33.
4. Нестеренко О. В. Мета та завдання забезпечення національної безпеки і оборони України. *Право.ua*. 2018. № 3. С. 205–209.
5. Соколов В. А. Класифікація, функції та завдання аналітичної діяльності в системі забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 89–94.
6. Троцький Р. С., Курило О. І. Зміст і сутність повноважень та завдань Національної гвардії України при виконанні функцій із забезпечення державної безпеки. *Чесť і Закон*. 2023. № 3 (86). С. 56–60.
7. Шевченко М. М. Функції та завдання системи забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 3–4. С. 14–24.
8. Бабіченко К. Ю. Інституційне забезпечення національної безпеки України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. С. 113–117.
9. Швидкий Я. Ю. Інституційне забезпечення національної безпеки органами протидії корупції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5–6. С. 188–192. doi:10.32702/2306-6814.2020.5-6.188.
10. Мелих О. Ю. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. Ч. 2. С. 266–272.
11. Павлютін Ю. М. Політична безпека в системі заходів із забезпечення національної безпеки України. *Чесť і закон*. 2020. № 4 (75). С. 49–55.
12. Хіміч О. М. Забезпечення екологічної безпеки адміністративно-правовими заходами, які застосовуються міліцією : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 174 с.